Pszichológia, 1997, (17), 1, 77—111

MÚLTUNK

A Múltunk rovatban eddig a század első felében működő magyar pszichológusok egy-egy nehezen hozzáférhető, netán elfeledett, ám figyelemre méltó tanulmányának újraközlésével és kommentálásával találkozhatott az olvasó. Jelen számunkban és az évfolyam további számaiban szemléltet és „műfajt" váltunk; a rovat pontosabb címe Közelmúltunk lehetne. Bodor Péter —Lányi Gusztáv —Pléh Csaba vállalkozásának (lásd alább bevezetőjüket) eredményeként 1940 előtt született kollégáink —akiknek munkássága jobbára az 50-es években kezdődött —szakmai önéletrajzi szövegeket készítettek. Mivel osztjuk nevezettek véleményét, hogy az önéletrajzok érdekes és tanulságos olvasmányok, Szerkesztőségünk kezdeményezte közlésüket. Éppen pszichológusok előtt jól ismert, hogy az őszinteségre leginkább törekvő önéletrajzi elbeszélésben is működnek énerősítő —védő —konstrukciós folyamatok. Magától értetődően azonban ebben az esetben a Szerkesztőség lemondott egyébként természetes kötelezettségéről: a kontrollfunkcióról. A szövegek egyszerre vetnek fényt megalkotóikra és szakmánk közelmúltjára. Jelen számunkban azok az írások kaptak helyet, amelyek szerzőinek munkássága a pszichoanalitikus klinikai pszichológiához kapcsolódik

ÖNARCKÉP HÁTTÉRREL I. RÉSZ

Bevezetés a magyar pszichológusok „Önarckép Háttérrel" címmel összegyűjtött önéletrajzi sorozatához.

A MAGYAR PSZICHOLÓGIA 1945 UTÁNI ALAKULÁSÁRÓL

A második világháborút követően általában három (Putnoky, 1970), illetve négy szakaszról (Pataki, 1977; Pléh, 1979, 1984, 1985; Pléh és Lányi, 1984) szokás beszélni a magyar pszichológia története vonatkozásában. Ezek sorrendben a következők:

i.) A második világháborút közvetlenül követő, 1945-től 1948-ig terjedő időszakra a *viszonylag szabad működés* volt jellemző.

ii.) Az 1949-től 1956-ig tartó periódust a *teljes elnyomás* időszakának lehet jellemezni.

iii.) Az 1957—1975-ös időszakra a fokozatos felépülés és professzionalizáció volt jellemző.

iv.) Végül 1975-től a napjainkig terjedő időszakot a *növekvő professzionalizáció, differenciáció, társadalmi jelenlét* fémjelzi.

Az említett elemzések mindegyike kiemeli azt a tényt, hogy a pszichológia általános helyzetét erőteljesen befolyásolták politikai tényezők. Sokkal kevesebbet tudunk azonban az említett korszak pszichológiai életének belső helyzetéről, a pszichológusok szakmai, illetve elméleti orientációjáról, s nem utolsó sorban mindennapjairól.

Az alább közlésre kerülő önéletrajzok a pszichológiát művelő ember szempontjából fogják át a fentebb jelzett szakaszokat, tehát a magyar pszichológia 1945-tel kezdődő periódusát. Mielőtt bemutatnánk az önéletrajzok „kiváltásának" közvetlen körülményeit, még egyetlen — keretképző — megjegyzést szeretnénk tenni: az alább közlésre kerülő önéletrajzok nem pusztán a magyar pszichológia közelmúltjának tudománytörténeti rekonstruálásához jelenthetnek elsődleges forrást, hanem egyúttal, illetve ezzel párhuzamosan a pszichológiát mint intézményekhez kötött és személyek által művelt tevékenységet, azaz szakmát is megjelenítik.

AZ ÖNÉLETRAJZOKRÓL

Az önéletrajzok születése egy 1992-ben történt megkeresésre nyúlik vissza. Ekkor kezdtünk bele egy, a magyar pszichológia közelmúltjának feltárását célzó, jelenleg is zajló kutatássorozatba (Bodor, Lányi és Pléh, 1995, 1996).[1] A kutatás során egyfelől az intézmények által termelt emlékeztetők-emlékek, azaz a különféle levéltárakban fellelhető pszichológiai vonatkozású dokumentumok, másfelől az emberek emlékei, azaz a kérdéses időszak alatt pszichológusként működő, illetve pszichológussá váló személyek szakmai önéletrajzainak feldolgozását kívántuk elvégezni. Így azután — a cezúrát némileg persze önkényes módon megállapítva — felkértük az 1940 előtt született, általunk pszichológusnak tartott és elérhető személyeket arra, hogy írjanak szakmai életútjukról. Tettük ezt annak tudatában, hogy amennyiben kérésünk meghallgatásra talál, saját esetleges vizsgálódásainktól függetlenül is forrás értékű dokumentumok, azaz tények, s nem artefaktumok teremtését mozdítjuk elő — manapság ez talán nem is olyan kevés.

A felkérőlevél az alábbi orientáló kérdéseket tartalmazta:

„Megfogalmaztunk néhány kérdést, melyek a szakmai önarckép megfogalmazásában irányadóak lehetnek, de természetesen örömmel fogadunk bármit, amit Ön fontosnak vagy érdekesnek vél.

---

1 OTKA.

1. Mitől pszichológus a pszichológus? Vannak-e a pszichológusra jellemző személyiségjegyek?

2. Ön hogyan vált pszichológussá?

3. Hogyan alalkultak ki és hogyan formálódtak pszichológusi nézetei? Milyen akár pszichológiai, akár pszichológián kívüli szellemi áramlatok, illetve jelentős egyéniségek formálták gondolkodását, munkáját?

4. Véleménye szerint milyen irányzatok, iskolák befolyásolták, illetve befolyásolják a magyar pszichológiát?

5. Mely intézményekben talált kedvező körülményeket munkájához?

6. Milyen hatással voltak szakmai pályájára az elmúlt évtizedek magyarországi társadalmi, politikai, illetve intézményi változásai?"

Összesen harmincegy szakmai önéletrajz érkezett a mintegy kilencven megkeresésre. Ezek különböző — 5-40 géppel írt oldal — terjedelműek, de meggyőződésünk, hogy egyként nagyon érdekes és tanulságos olvasmányok. S összetartja őket, hogy elolvasván ugyanarról nyerünk más módon soha meg nem szerezhető információt — a magyar pszichológusokról s a magyar pszichológia egy korszakáról.

HIVATKOZÁSOK

BODOR P., LÁNYI G., PLÉH Cs., The decline and rebirth of a social science: Psychology in Hungary 1945—1970, Paper presented on the 14th CHEIRON Conference, Passau, 1975, szept. 7—10.

BODOR P., LÁNYI G. és PLÉH Cs., Elhalás és újjászületés: A pszichológia Magyarországon 1945 és 1975 között. Előadás, A Magyar Pszichológiai Társaság XII. Országos Tudományos Nagygyűlése, 1996, máj. 22—25.

PATAKI F., 1977, A magyar pszichológia történeti útjának néhány történeti tanulsága, *Magyar Pszichológiai Szemle, 34,* 563—586.

PLÉH Cs., 1984, Hagyomány és újítás a magyar pszichológiában, *Világosság, 25,* 153—157.

PLÉH Cs., 1979, A magyar pszichológia fejlődésének néhány jellemzője a publikációk mennyiségi elemzésének tükrében (1958—1970), *MTA II. Osztály Közleményei, 28,* 209—231.

PLÉH Cs., 1985, Társadalmi változások és a pszichológia négy évtizede, *Világosság, 26,* 212—218.

PLÉH Cs., LÁNYI G., 1984, A „kognitív forradalom" és a magyar pszichológia, *Valóság, 27, 7,* 12—28.

PUTNOKY J., 1970, A pszichológia huszonöt éve Magyarországon 1945—1970, *MTA II. Osztály Közleményei, 19,* 75—82.